VII. Dvarvietės ir kaimavietės
Manor and Village Sites

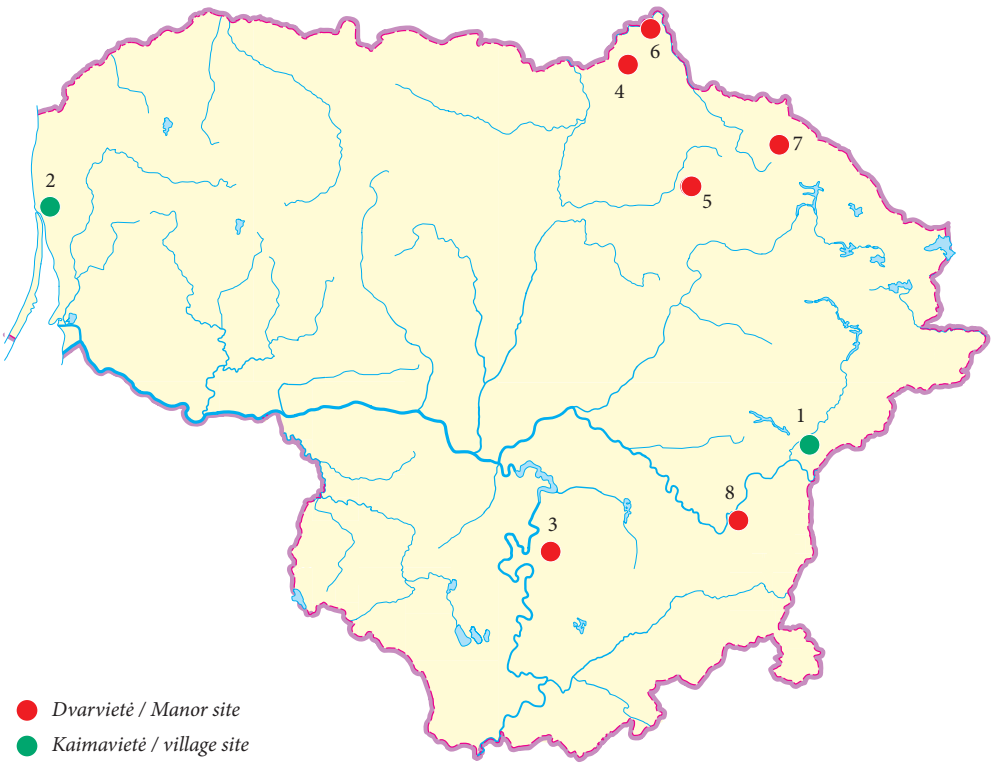

● *Dvarvietė / Manor site*
● *Kaimavietė / village site*

1. *Ažutakis (žr. I)*
2. *Klaipėda (žr. II)*
3. *Jieznas*
4. *Mantagailiškis*
5. *Mirabelis*
6. *Nemunėlio Radviliškis*
7. *Rokiškis*
8. *Vilnius*

Monika Dubinskaitė,
Ramūnas Šmigelskas

Jiezno dvaro sodybos kumetynas

Pirmą kartą rašytiniuose šaltiniuose Jieznas minimas 1492 m. kaip didžiojo kunigaikščio dvaras. Po kunigaikščio Aleksandro mirties kunigaikštienė Elena dvarą užrašė Matvejui Nikitiničiui Holovčinskiui Rapalovskiui kartu su Šventininkų kaimu. Valdant Holovčinskiams aplink dvarą ėmė formuotis Jiezno miestelis. Holovčinskiams išmirus Jiezno dvaras atiteko Kiškoms, o 1633 m. dvarą nusipirko LDK iždininkas Steponas Pacas. Ilgainiui Jieznas tapo Pacų giminės rezidencija, čia buvo pastatyti ištaigingi rūmai. Tikėtina, kad šių rūmų prototipas buvo Nesvyžiuje pastatyti Radvilų rūmai. 1837 m. didelė rūmų dalis sudegė, o Pacai ilgainiui prasiskolino ir buvo priversti dvarą perleisti. XIX a. pabaigoje Jiezno dvarą valdė Ignotas Kvinta. Apie kumetyno pastatą informacijos nėra daug. Spėjama, kad Jiezno dvaro sodybos kumetyno pastatas statytas XVIII a. pabaigoje, 2010 m. jis sudegė.

2011 m. Jiezno dvaro sodybos teritorijoje buvo atlikti pirmieji archeologiniai tyrimai (M. Daubaras). Tada ištirtas 14,62 m^2 plotas dvaro sodybos R ir V teritorijoje. Kultūrinio sluoksnio ir radinių neaptikta, fiksuoti XV a. pabaigos – XVII a. vidurio mūrai.

2015 m. rengiant kumetyno pastato tvarkybos projektą, buvo atlikti žvalgomieji tyrimai. Pastatas yra stačiakampio plano, orientuotas Š–P kryptimi, centrinėje dalyje R ir V pusėse pristatyta po rizalitą. Žvalgomųjų tyrimų metu tirti 3 1x1 m dydžio šurfai (bendras 3 m^2 plotas).

Šurfas 1 tirtas ties R pastato ir Š rizalito sienų susikirtimu, vidiniame kampe. Vertingo kultūrinio sluoksnio ir radinių jame neaptikta. Įžemis fiksuotas 60 cm gylyje. Kumetyno pastato pamatų dalis iš plytų mūryta vos per dvi eiles. Giliau pamatai įrengti iškasus tranšėją nejudintame grunte ir į ją pripylus įvairių griuvenų, jų tarpusavyje nesurišant jokia rišamąja medžiaga. Tokiu būdu iškastos tranšėjos, kurioje pripilta griuvenų, gylis buvo apie 1,5–1,6 m nuo dabartinio žemės paviršiaus. Tikėtina, kad griuvenos vežtos iš kitos vietos, kadangi aptiktų plytų nuolaužų struktūra buvo visiškai kitokia, o rasti keli kiek stambesni plytų fragmentai savo dydžiu buvo panašūs į renesansines plytas. Rizalito pamatų dalis iki 30 cm gylio mūryta iš plytų, jas rišant kalkiniu skiediniu. Giliau pamatai mūryti iš vienos eilės akmenų, kurie guldyti iškastoje tranšėjoje. Pamatai nuo žemės paviršiaus įgilinti 50 cm. Rizalito ir pastato siena tarpusavyje mūrijant nesurišta. Tad R pusėje pristatytas rizalitas nėra vienalaikis su kumetyno pastatu.

Šurfas 2 tirtas ties V pastato ir P rizalito sienų susikirtimu, vidiniame kampe. Jame vertingo kultūrinio sluoksnio ir radinių irgi neaptikta. Įžemis fiksuotas 60 cm gylyje. V pastato bei rizalito pamatai mūryti iš plytų ir akmenų, juos tarpusavyje surišant kalkiniu skiediniu. V pastato rizalitas to paties laikotarpio kaip pats pastatas – pamatai tarpusavyje surišti. Pamatai įgilinti 1,5–1,6 m nuo dabartinio žemės paviršiaus.

Šurfas 3 tirtas pastato centrinėje dalyje, V patalpoje. Nuo pat viršaus aptiktas griuvenų sluoksnis su kalkėmis ar susimaišęs su rudomis žemėmis. Tiriant šurfą griuvenose buvo aptikti keli plokštinio ir karnizinio koklio fragmentai be jokios ornamentikos, dengti žalia glazūra, kelios buitinės keramikos šukės. Radiniai datuojami XVIII a. Gilinantis šurfe buvo atidengta šildymo sistemos skliauto dalis (1 pav.). Didžioji dalis skliauto įlūžę. 1 m gylyje fiksuotas tokio paties dydžio kaip ir pastato sienos plytomis

1 pav. Šurfe 3 aptiktas šildymo sistemos kanalas. M. Dubinskaitės nuotr.

Fig. 1. The heating system duct discovered in test pit 3

grįstas šio kanalo dugnas. Šildymo sistemos kanalas veda iš Š į P, centrinio pastato kamino link. Kanalo plotis tirto šurfo vietoje iki galo neatidengtas. Nuo skliauto viršaus iki grįsto dugno – apie 60 cm. Plytų paviršius, buvęs kanalo vidinėje pusėje, aprūkęs.

Patalpos R siena yra pertvarinė. Ji sumūryta vėliau, nei statytas pats pastatas. Ji nesurišta su kitomis patalpos sienomis, į kurias remiasi. Sienos pamatai iš viso įgilinti iki 50 cm. Statant sieną dalinai apgriautas šildymo sistemos kanalas.

The Workers' Housing at the Jieznas Manor Complex

In 1633, Jieznas became the home of the Pacas family who erected a luxurious palace there. In 1837, a large part of the palace burnt down and the manor was abandoned. In 2015, a field evaluation was conducted near the late 18th-century building for the manor's workers. The building is a N–S rectangle with an avant-corps (Ital. *risalto*) in the centre of the E and W sides. During the evaluation, a total of 3 m^2 were excavated and it was determined that the avant-corps on the E side was constructed later than the building itself. Inside the building, a brick duct, which was part of the heating system and ran towards the central chimney, was discovered under the floor (Fig. 1). Several 18th-century stove tile and pottery sherds were found in the rubble above the duct's vault.

Linas Girlevičius,
Valdas Vainilaitis

Sapiegų rezidencija Antakalnyje

2015 m. UAB „Teisinga orbita" atliko žvalgomuosius tyrimus Sapiegų rezidencijos, trinitorių vienuolyno ir ligoninės statinių komplekso (UK 762), Sapiegų rūmų (UK 25771) ir parko (UK 25773) teritorijose Vilniuje. Archeologiniams tyrimams sklype Leono Sapiegos g. 13 prie Sapiegų rūmų ir sklype Antakalnio g. 17 ligoninės statinių komplekso Š dalyje vadovavo L. Girlevičius, tyrimams sklype Antakalnio g. 17 ligoninės statinių komplekso vidurinėje ir P dalyse – V. Vainilaitis.

Didžiąją dalį sklype Antakalnio g. 17 esančių XIX a. statytų pastatų numatoma pritaikyti VšĮ „Vilniaus technologijų ir meno centras" poreikiams. Ketinama statyti naujus statinius – priestatus prie esamų pastatų, įrengti, rekonstruoti požeminius inžinerinius tinklus. Archeologiniai tyrimai (žvalgymai) rezidencijos parke, ligoninės statinių komplekse pradėti 2004 m. (*ATL 2004 metais*, V., 2006, p. 369, nr. 76), jie tęsti 2005–2007 m. (*ATL 2005 metais*, V., 2006, p. 479, nr. 85; *ATL 2006 metais*, V., 2007, p. 206–209; *ATL 2007 metais*, V., 2008, p. 244–248). Parkas įkurtas, jį juosusios sienos, tvoros su vartais statytos XVII a. pabaigoje, kai buvo sta-